

Is het eerste voorzieningenplan in Nederland geslaagd?

Auteur: Pim Vergeer, op verzoek van Bouwstenen

Gemeente Arnhem was de eerste gemeente in Nederland met een integraal voorzieningenplan. Wat is daarvan terechtgekomen?

Presikhaaf is een wijk in het noorden van Arnhem uit de jaren vijftig. Vanaf de jaren tachtig raakte de wijk in verval. Werkeloosheid, aftakeling van de openbare ruimte en een verandering in leefstijlen droegen daar hun stenen aan bij. Die ontwikkelingen hebben Presikhaaf bij bestuurders opnieuw op de kaart gezet. Presikhaaf had herstructurering nodig, was de gedachte. Om de daad bij het woord te voegen, heeft de gemeente Arnhem in 2004 een ontwikkelingsplan opgesteld. Hierin staat beschreven hoe de gemeente in tien jaar tijd vernieuwing wil aanbrengen in Presikhaaf. Doelstelling is het vergroten van de leefbaarheid in de wijk. Nu, acht jaar verder, heeft Bouwstenen, platform voor maatschappelijk vastgoed, navraag gedaan naar de status quo van het ontwikkelingsplan. Wat valt er uit het plan te leren?

Wat willen bewoners

Naast een vernieuwd woningaanbod en een revitalisering van de openbare ruimte, besteedt het ontwikkelingsplan veel aandacht aan wijkvoorzieningen. De doelstellingen staan beschreven in een voorzieningenprogramma. Hierbij zijn de behoeftes van bewoners als uitgangspunt genomen. De gemeente schetst een beeld van de aantallen en verschillende typen voorzieningen die nodig zijn om in te kunnen spelen op de (toekomstige) behoeftes van de bewoners. Voldoen de voorzieningen anno 2015 nog in de context van bezuinigingen en nieuwe verantwoordelijkheden?

Ontwikkelplan

Ter onderbouwing heeft de gemeente een uitgebreide wijkanalyse uitgevoerd. Hierin is gekeken in hoeverre het voorzieningenaanbod in 2004 nog in overeenstemming was met de behoeftes van de bewoners. Daarnaast heeft de gemeente een visie geformuleerd op het voorzieningenplan, wat een vertaling kreeg in zeven doelstellingen (zie kader). Zowel in kwalitatieve als kwantitatieve zin is er behoefte aan voorzieningen, was de uitkomst. Voor kinderen, ouderen en sportbeoefenaars, waren er meer voorzieningen nodig.

Resultaat anno 2015

De gemeente heeft nog twee jaar te gaan. Van de vier clusters die stonden gepland, is er tot dusver één gerealiseerd. Het is de moeite waard om een tussentijdse blik te werpen op het resultaat. Toekomstige voorzieningen staan immers nog steeds op de planning. Niet alleen

Doelstellingen voorzieningenprogramma Presikhaaf in 2004

1. Multifunctionaliteit binnen en tussen voorzieningen.
2. Flexibiliteit en elasticiteit in gebruik, zowel dagelijks als in de loop der jaren.
3. Een programma dat voldoet aan de reële vraag van alle bewoners van Presikhaaf.
4. Het leveren van een bijdrage aan de levendigheid en leefbaarheid in de wijk.
5. Bereikbaarheid per voet, fiets, rolstoel en rollator.
6. Het toepassen van meervoudig ruimte gebruik.
7. Het leveren van een bijdrage aan een duurzame structuur.

Bron: Voorzieningenprogramma Presikhaaf, 2004

voor Presikhaaf, maar ook voor andere wijken in Arnhem. Inzicht in de knelpunten van het gerealiseerde voorzieningencluster zijn daarom beslist relevant. Gebruik is gemaakt van een onlangs verschenen evaluatie van multifunctionele centra (MFA) in Arnhem. Hierin is een groot aantal sleutelfiguren geïnterviewd die betrokken zijn bij de ontwikkeling en exploitatie van MFA's in Arnhem. Hoewel de doelstellingen van het voorzieningenprogramma niet duidelijk in de evaluatie terugkomen, wordt in de evaluatie een aardig beeld geschetst van de voorzieningen in Presikhaaf.

Beoordeling voorzieningenplan Presikhaaf (bron: evaluatie MFA's Arnhem, 2012)		
Multifunctionaliteit binnen en tussen voorzieningen	min	Er wordt nog onvoldoende gebruik gemaakt van de mogelijkheden die de MFA biedt. Zo worden de leslokalen op de scholen na schooltijd niet gebruikt voor cursussen of lessen. Ook worden docentenkamers en de vergaderruimtes voor het eigen personeel gebruikt en niet gedeeld met andere gebruikers in het pand. De flexibele ruimtes die in het gebouw aanwezig zijn, worden weinig gebruikt door de medewerkers.
Flexibiliteit en elasticiteit in gebruik, zowel dagelijks als in de loop der jaren.	min	Participanten kunnen moeilijk tot afspraken komen over de financiering en de inrichting van de verschillende multifunctionele ruimtes. Verder bestaan onduidelijkheden over de verantwoordelijkheden van de inrichting. Daarbij zijn nog veel vragen over de wijze van financiering en de exploitatie ervan. De gebouwen lijken duurder dan aanvankelijk werd verondersteld. Uit diverse gesprekken is gebleken dat tijdens de ontwerpfase (waar alle beoogde structurele gebruikers van de panden intensief bij betrokken zijn geweest) onvoldoende gestuurd is op de uiteindelijke kosten van het gebruik van de MFA's.
Een programma dat voldoet aan de reële vraag van alle bewoners van Presikhaaf.	plus	Het opnemen van een brede school in een multifunctioneel cluster is, volgens de respondenten, een succes. Voor de ouders uit de wijk biedt de brede school veel mogelijkheden. Kinderen lijken gebaat te zijn bij de ondersteunende faciliteiten die op de school worden aangeboden. Professionals ervaren de brede school als een prima werkplek. Doordat de verschillende partijen in onderlinge nabijheid zijn gevestigd, wordt er beter en sneller met elkaar samengewerkt.
Het leveren van een bijdrage aan de levendigheid en leefbaarheid in de wijk.	min	De MFA in Presikhaaf presenteert zich nog onvoldoende als hart van de wijk. Bewoners uit de wijk weten het centrum nog onvoldoende te vinden. Er wordt nog geen programma aangeboden dat alle bewoners van de wijk aanspreekt. De brede school wordt nog te veel als een 'luxe school' gezien en niet als een plek voor ontmoeting of voor ontplooiing van activiteiten. Een oorzaak kan worden gezocht in de samenwerking tussen de professionals. Deze is te veel naar binnen gekeerd. Mede hierdoor is er nog geen wijkprogramma gerealiseerd om het centrum breed te exploiteren naar de wijk. Geen van de organisatie voelt zich hiervoor verantwoordelijk.
Bereikbaarheid per voet, fiets, rolstoel en rollator.	plus	Volgens de gemeente is het aanbod in MFA in Presikhaaf voor verschillende gebruikers beter bereikbaar in tijd en plaats en weten de bezoekers de verschillende faciliteiten in het gebouw goed te vinden. Drukke wegen kunnen door ouderen en kinderen worden vermeden of vormen geen barrière. Uiteraard wordt dit door de bewoners uit directe omgeving van de MFA anders ervaren dan bewoners die vanuit delen moeten komen waar tot dusver geen accommodaties is gerealiseerd.
Het toepassen van meervoudig ruimte gebruik.	plus	Wanneer wordt uitgegaan van een brede definitie voor meervoudig ruimtegebruik, mogen projecten van het voorzieningenplan worden gezien als manieren om de ruimte meervoudig te gebruiken. Naast locaties voor werk zijn in de accommodaties ook voorzieningen ondergebracht op het gebied van vrije tijd. Te denken valt aan een wijkwinkel en een gymzaal.

Guus de Rijk, programmamanager fysieke en maatschappelijke voorzieningen: 'Vanuit de politiek kwam er veel druk om brede scholen te ontwikkelen. Projectleiders werden aangetrokken om aan de slag te gaan met het fysieke deel van het plan. Dat werd gezien als het 'gemakkelijkste' deel. De inhoud van de plannen kwam daarbij op de tweede plaats te staan. De komende jaren wil de gemeente de inhoud meer naar voren schuiven.'

Andere insteek voor de toekomst

Een andere insteek van het proces, lijkt de boodschap. Dat betekent voor de gemeente Arnhem een efficiënte aanpak van de algemene doelen van het voorzieningenplan Presikhaaf. De Rijk: 'Wij groeiden maar door, dus de ontwikkelingen van voorzieningen waren ook mogelijk. In de huidige tijd beseffen we dat de groei nog maar beperkt is en

daarmee de mogelijkheden voor de gemeente om te sturen. Als gemeente moeten wij meer nadenken over de behoeftes in een wijk.'

In het verleden ontvingen instellingen voor een activiteit verschillende subsidies. In het ene geval kregen instellingen subsidie voor een activiteit of voor de huur van een gebouw; in het andere geval kregen instellingen voor beiden subsidie. Dit leidde tot een wirwar aan relaties. Daarom heeft de gemeente in de afgelopen tijd de relaties onder de loep genomen. Gepuzzeld is op een efficiënte inrichting van geldstromen door onder meer leegstaande gebouwen af te stoten of te verhuren aan instellingen die passen binnen de algemene doelen van voorzieningenplan Presikhaaf. Met de financiële middelen die daarmee worden vrijgespeeld, wil de gemeente de wijkvoorzieningen opnieuw ontwikkelen en renoveren.

Conclusie

De gemeente heeft hoog ingezet met het voorzieningenplan Presikhaaf. Hoewel de einddatum van het voorzieningenplan nog niet in zicht is, moet de gemeente de komende twee jaar alle zeilen bijzetten om de doelstellingen te kunnen behalen. Dit geldt voor zowel de fysieke als de inhoudelijke kant van het plan. Om het plan in de komende jaren verder uit te werken, kiest de gemeente een meer regisserende rol. Samen met betrokken partijen en bewoners, wil de gemeente kijken hoe de meerwaarde van de voorzieningen in Presikhaaf kan worden vergroot. Sturen op efficiëntie en inhoud zijn daarin de grootste uitdagingen. Daarmee wil de gemeente een antwoord geven op de huidige bezuinigingsrondes en een alternatief bieden op de verschuivende verantwoordelijkheden. Of dat tegemoet komt aan de behoeftes van de bewoners in de wijk, zal nog moeten blijken.

Bronnen

- Evaluatie multifunctionele centra Arnhem (Gemeente Arnhem, 2012).
- Wijkvisie Presikhaaf 2025, een complete woonwijk, groen en vol variatie (Gemeente Arnhem, 2011).
- Voorzieningsprogramma Presikhaaf 2015 (Gemeente Arnhem, 2004).
- Ontwikkelingsplan Presikhaaf (Gemeente Arnhem, 2001).